

ANALİZ

TEMMUZ 2018 SAYI: 251

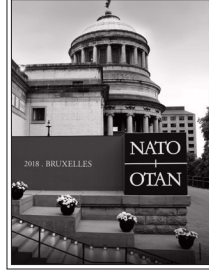
NATO'NUN KRİZİ VE GELECEĞİ TÜRKİYE'NİN ARTAN OTONOMİSİ

HASAN BASRİ YALÇIN

2018 . BRUXELLES

NATO
+
OTAN

NATO'NUN KRİZİ VE GELECEĞİ **TÜRKİYE'NİN ARTAN OTONOMİSİ**

HASAN BASRİ YALÇIN

COPYRIGHT © 2018

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Erkan Söğüt
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
NATO'NUN KRİZİ	9
NATO'NUN GELECEĞİ	13
TÜRKİYE'NİN NATO İLİŞKİLERİ NASIL ŞEKİLLENİR?	15
SONUÇ	17

YAZAR HAKKINDA

Hasan Basri Yalçın

İstanbul Ticaret Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi ve SETA Strateji Araştırmaları Direktörüdür. Uluslararası ilişkiler teorisi, uluslararası güvenlik, strateji, NATO ve sosyal bilimler felsefesi konularında çalışmaları bulunmaktadır. *Ulusal Güvenlik Stratejisi* (SETA, 2017) başlıklı bir kitabı bulunan Yalçın Burhanettin Duran ile *Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri* ve Fahrettin Altun ile *Terörün Kökenleri ve Terörle Mücadele Stratejisi* kitaplarını derlemiştir.

ÖZET

Analiz NATO'nun son dönemde yaşadığı düşünülen krizle ilgilidir. Bu krizin NATO tarihinde benzerleri görülmüş geçici bir durum olduğu, uluslararası sistemde yapısal bir dönüşüm yaşanmadığı için İttifak'ın krizli olsa da kendini sürdürebileceği iddia edilmektedir. Türkiye'nin NATO'yla olan ilişkilerinin de bu şartlara göre belirlendiği ve belirleneceği iddiası analizde vurgulanan hususlardandır. Türkiye'nin mevcut krizden hem ilk etkilenen hem de buna ilk tutarlı reaksiyon gösteren ülke olduğu da söylenebilir. Türkiye NATO üyeliğini korumakla beraber başka uluslararası aktörlerle de iş birliği geliştirme mantığına dayalı bir stratejiye dönüş yapmıştır. Bu yeni çoklu ittifak stratejisi Türkiye'nin farklı aktörler için daha cazip bir ortak olması sonucunu doğurmuştur. Böylece Türkiye çoklu ittifaklar sistemiyle dış politika ve güvenlik alanında daha otonom bir pozisyon elde etmiştir. Yakın ve orta vadede bu siyasetin devam edeceği beklenebilir.

Analizde gerçekten NATO'da bir kriz olup olmadığı, varsa bu krizin ne tür bir kriz olduğu, neden kaynaklandığı ve ne tür sonuçlar doğurabileceği tartışılacaktır.

GİRİŞ

Analizde son günlerde NATO'ya dair yaşandığı iddia edilen kriz ele alınacaktır. Gerçekten NATO'da bir kriz olup olmadığı, varsa bu krizin ne tür bir kriz olduğu, neden kaynaklandığı ve ne tür sonuçlar doğurabileceği tartışılacaktır. NATO'daki kriz uluslararası sistemde yapısal bir dönüşümün sonucu mudur? Yoksa geçici ve konjonktürel bir kavganın mı ürünüdür? NATO bu krizden nasıl çıkar? Yıkılma ihtimali var mıdır? Ne yöne doğru gitmektedir? Bu gidiş üye ülkeleri nasıl etkileyecektir? Ve tabii ki Türkiye'ye etkisi nasıl olur? Yeni dönemde Türkiye'nin NATO'yla ilişkisi nasıl şekillenir? Bu sorulara cevap arayan analiz NATO hakkında genel olarak güncel bir değerlendirme sunma amacındadır.

Bahsi geçen sorulara NATO adına oldukça iyimser cevaplar vermek mümkündür. Analiz İttifak'ın bir kriz içinde olduğu iddiasını kabul etmektedir. Fakat bu krizin kapsamlı ve yapısal bir uluslararası ilişkiler dönüşümünden kaynaklanmadığı, daha ziyade tarihte benzerlerine rastlanmış konjonktürel bir kriz olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla NATO'nun tarihi bir dönüşümün arifesinde değil dönemsel bir krizin içinde olduğunu söylemek daha doğrudur.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) merkezli uluslararası sistemde ciddi bir dönüşüm bulunmamaktadır. ABD hala sistemin en yüksek kapasiteye sahip ülkesidir ve gerektiğinde bu kapasiteye uygun hareket edebilecek bir konumdadır. Son yıllarda Obama döneminde başlayan ve Trump'la da devam eden bir isteksizlik olduğu doğrudur. ABD uluslararası sisteme daha az yatırım yapmaktadır. Kendini ekonomik anlamda kazançlı kılmak adına siyaseten dünyadan yalıtma ve maliyetleri kısmanın peşindedir. Fakat bu ABD'nin merkezi rolünü sürdürme anlamında yeterli materyal kapasiteye sahip olmadığı anlamına gelmemektedir. Washington merkezi rolünü sürdürebilir durumdadır ancak bu konuda isteksizdir. Fakat kritik güvenlik ve siyaset temaları gündeme geldiğinde daha etkin olması ve tekrar lider rolünü takınması mümkündür.

İşte bu nedenle NATO hala dünyanın en güvenilir, caydırıcı ve sürdürülebilir ittifak kurumudur.¹ Aslında bu bakımdan herhangi bir rakibi veya alternatifi yoktur. Hiçbir uluslararası örgüt ya da ittifak NATO'yla kıyaslanılabilecek durumda değildir. Bu nedenle üye devletler İttifak'ın içinde bulunduğu bu krize rağmen uzaklaşma niyetini taşımamaktadır. Bugünkü tartışma güvenlik rekabetinin gevşek olduğu bir ortamda ekonomik önceliklere yönelmektedir. Güvenlik rekabetinin sertleşmesi durumunda ABD NATO'ya daha fazla yatırım yapma görevine geri dönecek ve diğer üye ülkeler de İttifak'a daha sıkı tutunmaya başlayacaktır. Yani NATO asla yıkılmanın eşiğinde değildir aksine krizler yaşayan fakat kullanışlı bir örgüt olarak etkin varlığını sürdürmektedir.

Böyle bir durumda Türkiye'nin NATO'yla olan ilişkisi de bu yeni şartlara göre şekillenecektir. Türkiye belli bir süredir kendini NATO'nun sadık müttefiki konumundan çıkarıp İttifak'tan faydalanan bir aktör konuma sokmaya çalışmaktadır. Zira NATO'ya tek tarafı bağımlılığı sür-

1. Charles L. Glaser, "Why NATO is Still Best: Future Security Arrangements for Europe", *International Security*, Cilt: 18, Sayı: 1, (1993), s. 5-50.

düğü halde müttefikleri Türkiye ile yakın iş birliği sergilememiştir. Aksine Suriye meselesi ve 15 Temmuz başta olmak üzere terör gibi kritik alanlarda Türkiye'yi yalnız bırakmakla kalmamış aynı zamanda Ankara'yı suçlamış ve Türkiye karşıtı terör örgütlerine sahip çıkma siyaseti izlemiştir.

15 Temmuz itibarıyla Türkiye artık bu sürdürülemez ittifak ilişkisini stratejik olarak yeniden kurdu. NATO'yla ilişkilerini bozmadan Rusya'yla müzakerelere başladı. Bu sayede Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketlerini gerçekleştirdi. Türkiye bu hareketlerin sonucunda güçlenip bağımsız bir aktör olma konumu kazanarak ABD için de cazip bir ortak haline geldi. Washington uzun süre yanaşmadığı Menbiç meselesinde Ankara'nın taleplerini kabul etmek durumunda kaldı. Türkiye Rusya ve ABD arasında bu çoklu ittifak oyununu sürdürdükçe manevra alanının genişlediğini gördü. ABD ile Menbiç anlaşmasının ardından Ruslarla Tel Rıfat anlaşması gündeme geldi. Yani Türkiye NATO'dan kopmadan Rusya'yla müzakere edebilmeyi becerebildikçe daha güvende olacaktır. Bu çoklu ittifak oyununun kurulabildiği son iki yıl içerisinde Türkiye sadece Suriye'de kazanımlar elde etmekle kalmadı aynı zamanda o tarihten bugüne ülke sınırları içindeki sistemik terör saldırılarını da önledi. Yakın dönemde Türkiye'nin NATO'yla ilişkisini bu çerçevede kuracağı öngörülebilir.

NATO'nun içinde bulunduğu krizi fırsata çeviren Türkiye bu sırada Rusya'yla ilişkilerini geliştirerek daha bağımsız bir aktör olma şansını elde ediyor. Daha esnek bir dış politika sayesinde de daha fazla manevra alanı kazandığı için daha güvenli bir ülke haline geliyor. Türkiye –çoklu ittifak stratejisi kendisine ciddi anlamda bir otonomi artışı sağladığından– hem NATO'daki varlığını sürdürecektir hem de diğer uluslararası aktörlerle somut başlıklar üzerinden ilişki kuracaktır.

Bu analiz bahsi geçen konuları üç ana başlıkla incelemektedir: Öncelikle NATO'nun içinden geçtiği kriz ve bu krizin doğası ele alınmaktadır. Daha sonra İttifak'ın geleceği tartışılmakta ve ne-

den mevcudiyetini sürdüreceği açıklanmaktadır. Son olarak Türkiye'nin NATO'ya bakışı ve tepkisi değerlendirilmekte ve Ankara'nın yakın zamanda İttifak'la ne tür bir ilişki kuracağına dair öngörüler üretilmektedir.

NATO hala dünyanın en güvenilir, caydırıcı ve sürdürülebilir ittifak kurumudur ve bu bakımdan herhangi bir rakibi veya alternatifi yoktur.

NATO'NUN KRİZİ

NATO'nun son günlerde maliyet tartışmaları çerçevesinde gündeme gelmesi bir kriz görüntüsü veriyor.² İttifak'ın nereye gittiği merak uyandırıyor. Bu meseleye kısa ve net bir cevap vermek gerekirse NATO'da yapısal veya tarihi bir dönüşüm yaşandığını söylemek mümkün değil fakat konjonktürel bir krizden bahsedilebilir. Yapısal bir dönüşüm olarak görülebilmesi için uluslararası sistemik şartlarda önemli değişimler olması gerekirdi. Mesela ABD'nin NATO'ya yönelik maliyetleri karşılamayacak kadar zayıflaması böyle bir yapısal dönüşümün sebebi olabilirdi. Ancak bugün Washington'ın bu kapasiteden mahrum olduğunu söylemek mümkün değil.³ Uluslararası yapısal güç dengesinde henüz çok önemli bir çöküş yaşanmadı. ABD herhangi bir aktör veya aktörler grubuyla dengelenmedi. Sadece yükselmekte olan güçlerden bahsedilebilir veya zaman zaman yapıldığı gibi ABD'nin gücünde görece bir zayıflama olduğu tespiti rakamlarla gösterilebilir. Ama he-

2. Julie Hirschfeld Davis, "Trump Warns NATO Allies to Spend More on Defense, or Else", *New York Times*, 2 Temmuz 2018.

3. ABD'nin hala uluslararası sistemdeki tek süper güç olduğuna dair en gelişmiş ölçüm tekniklerini barındıran bir çalışma için bkz. Stephen G. Brooks ve William C. Wohlforth, *America Abroad: The United States' Global Role in the 21st Century*, (Oxford University Press, Oxford: 2016).

nüz Washington'ın merkezinde yer aldığı güç dengesinin dönüştüğü söylenemez. ABD'nin maliyetleri karşılayamadığı bir durum söz konusu değildir. Daha ziyade Washington'ın bu maliyetlere tek başına katlanmak istemediğinin vurgulanması daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Mesela Sovyetler Birliği'nin çökmesi ve ABD'nin tek süper güç olarak kalması yapısal bir dönüşümdür ve NATO üzerinde de çok derin etkileri olmuştur.⁴ İttifak'ın daha hızlı yayılması ve derinleşmesi gibi sonuçlar doğurmuş⁵ ve yeni görev alanları arayışına yol açmıştır.⁶ Köklü yapısal bir dönüşümün sonucu olarak NATO yeni bir anlam kazanmış ve Sovyetler Birliği'ne karşı kurulmuş bir örgüt olmanın ötesinde ABD'nin gücü etrafında toplanmış bir ittifak haline gelmiştir.⁷ Bugün yaşanan –özellikle ABD ile Avrupalı müttefikler arasındaki– gerilim tarihte de

benzerleri olan, 60'lar ve 70'lerde tecrübe edilmiş geçici siyasi krizlerdendir.⁸

NATO'nun tarihinde bu tür konjonktürel kriz dönemleri olmuştur. Daha derin ve daha sarsıcı görünmesine rağmen karakteristik olarak bu konjonktürel kriz diğerlerinden çok farklı değildir. 1960'lar ve 70'lerde NATO'da uzun süreli bir kriz dönemi yaşanmıştır. Bu kriz yaklaşık yirmi yıl boyunca hüküm sürmüştür. Krizin en belirgin göstergeleri ise Fransa ve Yunanistan örnekleri olmuştur. Fransa 1966'da ABD'yle yaşadığı sorunları gerekçe göstererek daha otonom bir dış politika arayışı çerçevesinde NATO'nun askeri kanadından çekilmiştir.⁹ Bu dönemde Fransa Sovyetler Birliği'yle dahi daha yakın ilişki geliştirmenin peşine düşmüştür.¹⁰

Benzer şekilde 1974 Kıbrıs Barış Harekatı sonrasında Yunanistan da NATO'dan ayrılma kararı almıştır. Türkiye'nin Kıbrıs'a yaptığı harekate Washington'ın göz yumduğunu düşünen Yunan tarafı ABD'ye olan tepkisini NATO ittifakında bir çatlak oluşturarak göstermiştir. Aynı konjonktürel şartların neden olduğu zayıflayan NATO olgusu neredeyse tüm ülke örneklerinde görülebilir.¹¹

Türkiye yıllarca NATO'nun en sadık müttefiklerinden biri olarak bilinirdi. Ancak 1962'deki Küba Füze Krizi sonrasında Türk yetkililer

4. Soğuk Savaş sonrası NATO tartışmalarının belli başlı örnekleri için bkz. Robert J. Art, "Creating a Disaster: NATO's Open Door Policy", *Political Science Quarterly*, Cilt: 113, Sayı: 3, (1998); Christopher L. Ball, "Nattering NATO Negativism? Reasons Why Expansion May Be a Good Thing", *Review of International Studies*, Cilt: 24, Sayı: 1, (1998); Jonathan Eyal, "NATO's Enlargement: Anatomy of a Decision", *International Affairs*, Cilt: 73, Sayı: 4, (1997); John Gaddis, "History, Grand Strategy and NATO Enlargement", *Survival*, Cilt: 40, Sayı: 1, (1998); Glaser, "Why NATO is Still Best: Future Security Arrangements for Europe"; Celeste A. Wallender, "Institutional Assets and Adaptability: NATO after the Cold War", *International Organization*, Cilt: 54, Sayı: 4, (2000); Michael C. Williams ve Neumann B. Iver, "From Alliance to Security Community: NATO, Russia, and the Power of Identity", *Millennium-Journal of International Studies*, Cilt: 29, Sayı: 2, (2000).

5. Frank Schimmelfennig, "NATO Enlargement: A Constructivist Explanation", *Security Studies*, Cilt: 8, Sayı: 2-3, (1998); Galia Press-Barnathan, "Managing the Hegemon: NATO under Unipolarity", *Security Studies*, Cilt: 15, Sayı: 2, (2006); Eyal, "NATO's Enlargement: Anatomy of a Decision"; Rachel A. Epstein, "NATO Enlargement and the Spread of Democracy: Evidence and Expectations", *Security Studies*, Cilt: 14, Sayı: 1, (2005); Dan Reiter, "Why NATO Enlargement Does Not Spread Democracy", *International Security*, Cilt: 25, Sayı: 4, (2001).

6. John Baylis, "NATO Strategy: The Case for a New Strategic Concept", *International Affairs*, Cilt: 64, Sayı: 1, (1987-1988); Richard K. Betts, "NATO's Mid-Life Crisis", *Foreign Affairs*, Cilt: 68, Sayı: 2, (1989); Douglas M. Gibler ve A. Jamil Sewell, "External Threat and Democracy: The Role of NATO Revisited", *Journal of Peace Research*, Cilt: 43, Sayı: 4, (2006); Gülnur Aybet, "The Evolution of NATO's Three Phases and Turkey's Transatlantic Relationship", *Perceptions*, Cilt: 17, Sayı: 1, (2012).

7. Williams ve Iver, "From Alliance to Security Community", s. 357-387.

8. NATO'nun 60'lar ve 70'lerdeki krizlerine dair bkz. Christian Nuenlist, "Into the 1960s: NATO's Role in East-West Relations, 1958-63", *Transforming NATO in the Cold War: Challenges Beyond Deterrence in the 1960s*, ed. Andreas Wegner, Christian Nuenlist ve Anna Locher, (Routledge, New York: 2007), s. 67-88; Michael Spirtas, "French Twist: French and British NATO Policies from 1949 to 1966", *Security Studies*, Cilt: 8, Sayı: 2-3, (1998); Lawrence S. Kaplan, *NATO Divided, NATO United: Evolution of an Alliance*, (Praeger, Londra: 2004); Robert E. Osgood, *NATO: The Entangling Alliance*, (The University of Chicago Press, Chicago: 1962); Alastair Buchan, *NATO in the 1960s: The Implications of Interdependence*, (Praeger, New York: 1963).

9. Fransa'nın askeri kanattan çekilmesine dair bkz. Mahan Erin, "Through the Looking Glass: The Berlin Crisis and Franco-American Perceptions of NATO, 1961-63", *Transforming NATO in the Cold War*, ed. Andreas Wenger, Christian Nuenlist ve Anna Locher, (Routledge, New York: 2007), s. 89-106.

10. Edgar S. Furniss Jr., "De Gaulle's France and NATO: An Interpretation", *International Organization*, Cilt: 15, Sayı: 3, (1961), s. 349-365.

11. George McGhee, *The US-Turkish-NATO-Middle East Connection*, (St. Martin's Press, New York: 1990).

ABD'li müttefiklerinin kendileriyle istişare etme ihtiyacı bile duymadan hayati kararlar aldığını öğrendiğinde korkunç bir güvensizlik hissine kapıldı. Zira Türkiye'nin koruması adına konuşlandırılmış nükleer silahlar Sovyetler'le yapılan müzakereler sonucu Ankara'ya sorulmadan çekilmişti. Yani ABD Türkiye'yi Küba'yla takas etmişti. Böylece Türk yetkililer Amerikan nükleer şemsiyesinin ne kadar güvenilir olduğunu sorgulamaya başladı. Çok değil üç dört yıl sonra Kıbrıs meselesi çerçevesinde gelen Johnson Mektubu Ankara'nın güvenini daha da sarstı. ABD Başkanı bu mektupta Kıbrıs yüzünden çıkabilecek bir kriz esnasında ABD'nin Türkiye'yi Sovyetler'e karşı korumayacağını ima ediyordu.

Benzeri örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu tarihlerde Türkiye gibi NATO'ya oldukça sadakatle bağlı olduğu bilinen bir ülke bile İttifak'ın güvencesi konusunda ciddi sorunlarla karşılaştı. Türkiye bir kenara aynı tarihlerde İngiltere de ABD ve NATO'yla kriz yaşadı. Skybolt füzeleri etrafında İngilizler ABD'lilerin kendilerine verdiği sözleri kolayca göz ardı edebileceğini gördü.¹²

Bu tarihlerde NATO'dan soğuyan sadece diğer ortaklar değildi. ABD de liderliğini yaptığı İttifak'a daha az önem verir hale geldi. İlk defa NATO maliyetleri meselesi bu tarihlerde ortaya çıkmaya başladı. Söz konusu tartışmalar kendisine akademik literatürde hemen yer buldu. Mesela ilk kez Mancur Olson iş birliğinde beleşçilik sorununu gündeme getirdi. 1965'te yayımlanan *The Logic of Collective Action* adlı kitapta Olson ortakların nasıl birbirlerinin sırtına binebileceğini gösterdi.¹³ Bunun da ittifak kurma ve sürdürmeyi zorlaştırdığını anlattı. Sonrasında buradan yoğun bir literatür doğdu ve özellikle ABD bürokrasisinden gelen birçok kişi 80'lere kadar bu konuyu ele aldı. Tüm bu süre zarfında NATO'da diğer aktörlerin bütçeye yeterli katkı yapmadığı iddiası dile getirildi.

12. Spirtas, "French Twist: French and British NATO Policies from 1949 to 1966", s. 302-346.

13. Mancur Olson, *The Logic of Collective Action*, (Harvard University Press, Cambridge MA: 1965).

Ancak 80'lerden itibaren bu tartışmalar azalmaya başladı. Zira tıpkı 50'lilerde olduğu gibi NATO tekrar çok kullanışlı bir yapı haline geldi. 80'lerde Soğuk Savaş rekabeti sertleşti ve ikinci soğuk savaş olarak nitelendirilen döneme girildi. Yeni dönemde Yunanistan gibi aktörler alelacele NATO'ya dönmeye çalışırken İttifak'ın lideri ABD maliyet paylaşımı konusunu neredeyse hiç gündeme getirmeyi unuttu. Yunanistan'ın NATO'ya dönüşünü sağlamak için ise Türkiye'ye taviz verdiği gibi İttifak'taki tüm diğer ortakların beklentilerini de daha fazla önemser hale geldi. Aslında tüm müttefikler NATO'ya geri dönüyordu. Bu süreç Soğuk Savaş'ın sonuna kadar devam etti. 80'lerde rekabetin hızlanması NATO'yu tekrar kıymetli hale getirmişti ve böylece herkes ayrılıkları bir kenara bırakıp İttifak'a sahip çıktı.

Soğuk Savaş sonrası dönem ise NATO'nun tarihindeki en hızlı genişleme ve anlam arayışına sahne oldu. Tabii ki aynı esnada maliyet tartışmaları da yeniden başladı.¹⁴ Sovyet tehdidinin ortadan kalktığı bu yapısal dönüşüm NATO'ya yeni ilgi alanları oluşturmak şeklinde yansıdı. İttifak bazılarının beklediği gibi çözülmedi. Aksine hem genişleme hem de yeni anlam arayışı NATO'nun daha da etkin hale gelmesiyle sonuçlandı. 90'lar boyunca bir cazibe merkezi haline gelen İttifak Rusya'nın dibine kadar girmekten çekinmedi.¹⁵ O tarihlerde özellikle neorealistlerin ciddi eleştirisine uğramasına rağmen¹⁶ liberaller NATO'nun durmadan genişlemesi ve kendine yeni görev alanları belirlemesini savundu.¹⁷ ABD özellikle demokratların iktidarında bu yayılma ve genişlemeye hız

14. John R. Oneal, "The Theory of Collective Action and Burden Sharing in NATO", *International Organization*, Cilt: 44, Sayı: 3, (1990), s. 379-402.

15. Martin A. Smith, *Russia and NATO since 1991: From Cold War through Cold Peace to Partnership*, (Routledge, New York: 2006); Sarwar A. Kashmiri, *NATO 2.0: Reboot or Delete?*, (Potomac Books, Washington D.C.: 2011).

16. Art, "Creating a Disaster: NATO's Open Door Policy", s. 383-403.

17. Ronald D. Asmus, *Opening NATO's Door: How the Alliance Remade Itself for a New Era*, (Columbia University Press, New York: 2002).

verdi. Öyle ki neredeyse tüm Balkan ve Baltık ülkeleri gruplar halinde NATO'ya dahil oldu. Hatta İttifak Ukrayna ve Gürcistan sınırlarına kadar uzandı ve ilk defa 5. maddeyi 2001'de Afganistan'a karşı uyguladı. ABD'ye yapılan 11 Eylül saldırıları karşısında ise NATO birleşti. Bu tarihlerde Washington'ın kontrolünün arttığı ve İttifak'ı istediği şekilde kullanabildiği bir tablo ortaya çıktı.

Bu durum özellikle Obama döneminde ABD'nin kendisine yeni bir stratejik bakış açısı oluşturmasıyla son buldu. Washington 90'larda genişletip yaygınlaştırdığı NATO'dan rahatsız olmaya başladı. Obama "mevzilenme" olarak adlandırılan ve ABD'nin dünyadaki askeri ve siyasi etkinliğini azaltıp ekonomik büyümesini sağlamaya çalışan bir tür "yeni izolasyonculuk" siyasetine geçince NATO ve müttefiklerine verdiği önem de azaldı.¹⁸ Ukrayna ve Suriye örneklerinde çok iyi görülen bu eğilim çerçevesinde İttifak gün geçtikçe anlamsız hale gelmeye başladı. Obama gittiğinde iktidara gelen Trump'ın NATO'ya bakışı ise tarih boyunca ABD toplumunda biriktirilmiş tüm öfkeyle İttifak'a yönelmiş gibi görünüyor. Halbuki NATO'nun maliyetlerine dair bir anlaşmaya 2014 Galler Zirvesi'nde ulaşılmıştı.¹⁹ Obama döneminde yapılan bu anlaşmaya göre NATO müttefikleri 2024 itibarıyla bütçelerinden en az yüzde 2'lik oranı İttifak'a kullanacaklarını taahhüt ediyordu.

Bugün Trump hala aynı siyaseti devam ettiriyor. Yüzde 2'lik taahhütlerin gerçekleşmesini sağlayabilir ve bu esnada kendi seçmenlerine gerekli sinyalleri de verebilirse Trump kendini başarılı olarak görecektir ve sunacaktır. Obama döneminde çok daha sessiz sedasız yapılan bir düzenleme Trump'la şova dönüştürülerek retorik bir kavga eşliğinde üretiliyor. Özellikle ABD

medyasında Trump karşıtı tutum nedeniyle bu kavgaların büyütülerek yansıtılma eğilimi dikkat çekiyor. NATO'da varılan uzlaşma ve gerçekliği değerlendirmek yerine medyada Trump'ın kime hakaret ettiği, kimi övdüğü, Batı değerlerini nasıl altüst ettiği gibi haberler öne çıkınca herkes NATO'nun tarihi bir krize sürüklendiği fikrine savruluyor. Halbuki çıkan sonuca bakılacak olursa İttifak'ta değişen pek bir şey olmadığı, Trump'ın bu toplantıyı kendi iç kamuoyuna şov yapmak için kullandığı ve aslında Obama'nın siyasetinin hala devam ettiği ortaya çıkıyor.

Kavga gürültünün içinde bir de NATO adına deklarasyon yapıldı. Bu deklarasyonun içeriğine baktığımızda neredeyse İttifak'ta hiçbir kriz olmadığı izlenimine kapılabilirsiniz. Eğer haberleri ve haberlerdeki kavgaları bilmeseniz ve sadece belgeyi okusanız karşınızda çok iyi işleyen bir İttifak olduğunu düşünürsünüz. İçerikte önce NATO'nun gerekliliğine dair genel vurgunun yapıldığı, daha sonra her zaman olduğu gibi tehditlerin sıralandığı ve İttifak'ın bunlara nasıl hazırlandığını görürsünüz.²⁰ Aslında içerik olarak deklarasyonun İttifak'ın bu zamana kadar yaptığı açıklamalar geleneğine bütünüyle uygun olduğu açıktır. Rusya en öncelikli tehdit şeklinde vurgulandıktan sonra hemen arkasından terörizm geliyor. Sonra uzun menzilli füzelere siber saldırılara, Suriye'den İran'a birçok konu tek tek ele alınıyor ve NATO'nun tüm bunlara kararlılıkla müdahale edebilecek güç ve niyette olduğu dile getiriliyor. Daha önceki anlaşmalara sadık kalınacağı söyleniyor. Yine aynı deklarasyonda çeşitli ülkelerin talepleri de kendine yer bulmuş halde. Öncelikle Trump'ın dile getirdiği maliyet paylaşımı meselesi ele alınmış. Bu konuda genelde iyimser bir tablo çizilmiş. Maliyet paylaşımında diğer üye ülkelerin katkıyı artırma eğiliminde oldukları söylenmiş ama bu katkının daha da yükseltilmesi hedef olarak belirlenmiş.

18. Mevzilenme stratejisi için bkz. Colin Dueck, *The Obama Doctrine: American Grand Strategy Today*, (Oxford University Press, Oxford: 2015).

19. "Wales Summit Declaration", North Atlantic Treaty Organization, 5 Eylül 2014, www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_112964.htm, (Erişim tarihi: 26 Temmuz 2018).

20. "Brussels Summit Declaration", North Atlantic Treaty Organization, 11 Temmuz 2018, www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, (Erişim tarihi: 26 Temmuz 2018).

Yani Trump ülkesine döndüğünde seçmenlerine söyleyebilecek bir koz elde etmiş gibi görülebilir. Bunun gerçeğe ne kadar yansıtacağı ayrı bir tartışma konusu ama şimdilik Trump Avrupalı liderleri sıkıştırdığı görüntüsünü üretmeyi becerdi. Öte taraftan mesela İngiltere de istediğini elde etmiş gibi görünüyor. Londra'da yapılan kimyasal saldırıdan Rusya sorumlu tutulmuş ve tüm müttefikler İngiltere'nin kanaatine destek verdiğini beyan etmiş durumda. Aynı şekilde Ankara'nın de istekleri belgede kendine yer bulmuş. Türkiye'nin güney sınırlarına karşı endişesinin haklı olduğu tespiti yapılmış ve NATO'nun bu anlamda güvence verdiği dile getirilmiş. Benzer şekilde tüm müttefik ülkelerin öncelikli meseleleri teker teker ele alınmış.

NATO zaten budur. En önemli işlevi caydırıcılık olan bir kurum bu tür deklarasyonlar yapar. Dosta güven verir ya da düşmana uyarıda bulunur. Kimse bu deklarasyonda anılan şeylerin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini tartışmaz. Asıl mesele bu taahhütlerin verilmiş olmasıdır. Bu taahhütler verildiği için NATO'nun dışındaki ülkeler bunları verili olarak alır. Mesela Rusya belgeyi dikkatle inceler ve yapılan açıklamaları ciddiye alır. Sınırlarını aşmamaya özen gösterir. "Nasıl uygulanmaz, bu ülkeler kendi arasında bile çekişme içerisinde" demez. Çünkü NATO hala dünyanın en caydırıcı örgütüdür.²¹ Bu açıdan bakıldığında aslında tüm sızlanmalara rağmen İttifak'ın gayet sağlam bir şekilde yerinde durduğu ve ortada yapısal bir kriz olmadığı iddiası güç kazanır.

NATO'NUN GELECEĞİ

Eğer yukarıdaki değerlendirme doğruysa ve NATO yapısal değil de konjonktürel bir kriz yaşıyorsa İttifak'ın yıkılması üzerine yapılan değerlendirmeler çok anlam kazanmaz. NATO gibi son derece kurumsallaşmış ve sağlam yapısal bir

zemine sahip bir örgütün çözülmesi zannedildiği gibi kolay değildir. Ama gündelik siyasetin söylem kargaşasına kapılan birçok kişi iki de bir benzer iddialarla ortaya çıkıyor.²² Bu zihniyete göre hemen bir şeyler yıkılır, yerine yenileri kurulur. Bu son derece hatalı bir okumadır. Bahsi geçen yapısal dönüşüm yaşanmadığı sürece NATO yıkılmayacaktır. Krizler devam edebilir, çok da derin görünebilir ama 60'lar ve 70'lerde olduğu gibi İttifak bunları da atlatmıştır.

Medyada Trump'ın kime hakaret ettiği, kimi övdüğü, Batı değerlerini nasıl altüst ettiği gibi haberler öne çıkınca herkes NATO'nun tarihi bir krize sürüklendiği fikrine kapılıyor.

Ancak yakın zamanda NATO'nun uluslararası siyasette çok etkin olmasını da beklememek gerekir. Zira İttifak'ı asıl etkin kılan –kim ne derse desin– ABD gücüdür. Bu liderliği NATO'dan söküldüğünde geriye pek bir şey kalmaz.²³ Toplantılar sırasında Trump da bunu küstah bir dille ortaya koymaktan çekinmiyor. Eğer bütçe taleplerine uyulmazsa ABD'nin NATO'dan çıkacağını söylüyor. Gerçi bunun için de Senato onayı gibi kurumsal düzenlemeler gerekir ama o kadar derine inmeye gerek yok. Bunu söylerken Trump bile muhtemelen kendine inanmıyordu. O bile İttifak'ın ABD için ne ifade ettiğini anlama bile hissedebilir.

Çünkü NATO hala dünyanın en güvenilir askeri örgütüdür. 29 üyesi ve ABD'nin büyük katkısıyla kendisine yakın bir ikinci ittifak sistemi yok. Özellikle 5. maddesi sayesinde NATO dışındaki ülkelere karşı oldukça sağlam bir caydırıcılığa sahiptir. Üye devletler de bu durumu

21. Arnold Wolfers, "Europe and the NATO Shield", *International Organization*, Cilt: 12, Sayı: 4, (1958), s. 425-439.

22. NATO'nun krizde olduğuna dair sürekli üretilen abartılı bir literatür bile vardır. Ayrıntılar için bkz. Walles J. Thies, *Why NATO Endures*, (Cambridge University, Cambridge: 2009).

23. Robert J. Art, "Why Western Europe Needs the United States and NATO", *Political Science Quarterly*, Cilt: 11, Sayı: 1, (1996), s. 1-39.

sonuna kadar kullanabilmektedir.²⁴ NATO'nun ortadan kalkması uluslararası sistemde korkunç bir güç boşluğu anlamına gelecektir. Sadece Avrupa ve Atlantik'te değil Asya'dan Afrika'ya kadar tüm uluslararası sistemde ciddi sarsıntılara neden olacaktır. ABD için NATO'nun sağladığı güvenlik düzeni hala çok kıymetlidir. Hatta ekonomik katkılarla kıyaslanamayacak kadar önemlidir.

NATO'da yapısal veya tarihi bir dönüşüm yaşandığını söylemek mümkün değil fakat konjonktürel bir krizden bahsedilebilir.

Öte taraftan ABD bu düzenin sadece bir parçası değil aynı zamanda kurucu lideridir. NATO tüm üyeler için kıymetlidir ancak en çok Washington'ın işine yaramaktadır. Mesele 5. maddenin yalnızca bir kez ve ABD'nin lehine çalıştırılması bir tesadüf değildir. Yine Washington NATO'yu sadece Atlantik ve Avrupa'da değil tüm dünyada kullanılır bir hale getirmiştir. İttifak'ın içinden buna neredeyse hiçbir itiraz olmamıştır denebilir. NATO üyelerinin her birinin veto hakkına sahip olduğu ve bunun müttefiklere ciddi bir yetki verdiği doğrudur.²⁵ Ancak bu zamana kadar İttifak tarihinde ABD'nin isteyip de alamadığı bir şey yok denebilir. Şimdi Washington'ın sadece ekonomik maliyetler yüzünden bu liderlik konumunu ve NATO'nun yararlılığını bir kenara koymasına beklenmemelidir.

Bu açıdan bakıldığında NATO'nun terk edilmeyecek kadar önemli bir örgüt olduğu ve ABD'nin çok işine yaradığı açıkça görülebilir. Ancak son yıllarda Washington'ın uluslararası sistemde takındığı tavır nedeniyle benzer durumlarda son derece umarsız bir şekilde hareket

ettiği de görüldü. Genel olarak ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan bugüne kadar kendi elleriyle kurduğu kurumları yine kendisinin yıktığı bile söylenebilir. Korumacılığı her gün daha da artırması başta Çin olmak üzere tüm ülkeleri de bu eğilime sürüklüyor. Kaldı ki ticaret savaşlarının başladığı da ilan edildi.

Tüm dünyada yabancı düşmanlığı ve milliyetçilik gibi ABD merkezli liberal düzeni yıkaabilecek eğilimler yaygınlık kazanıyor ve bütün bunlara Washington'ın söz konusu umursamaz tavrının neden olduğu söylenebilir. NAFTA gibi son derece ABD yararına işleyen uluslararası kurum bile sorun haline getirilmiştir. Halbuki ABD büyük ortak olarak bu bölgesel iş birliği örgütünün toplamda en fazla kar eden ülkesidir. Ama ABD kamuoyundaki yanlış ve şımarık algı nedeniyle Trump bugün NAFTA'yı bile krize sürüklüyor.

Bütün bunlara bakıldığında ABD'nin NATO konusunda da böylesi umursamaz olması beklenebilir mi? Tabii ki beklenebilir. Zaten son dönemde yaşanan gelişmeler hep bu umursamazlığın bir sonucudur. Ancak bu umursamazlığın İttifak'ı yıkacak aşamaya ulaşmasını kimse beklemesin. Zira NATO diğer uluslararası örgütler gibi sadece ABD'ye kazanç sağlayan bir örgüt değildir. İttifak, Washington'ın kar etmesinin ötesinde kazanmak isteyeceği güvenlik ve düzenin temelidir. Devletler ekonomik kazançlarını feda edebilirler ancak güvenlikleri konusunda bu kadar küstah olmayacaklardır. ABD'nin bugün içinde bulunduğu durum nedeniyle ekonomik kaybını gündeme getirmesi kimseyi aldatmasın. Rekabet hızlanmaya başladığı andan itibaren Washington tüm bu ekonomik taleplerini bir kenara bırakıp kendi kurduğu güvenlik düzenini savunmak için elinden geleni yapacak ve gerekli maliyeti üstlenmekte de tereddüt etmeyecektir.

Üye ülkeler ve ABD'nin İttifak'a yaklaşımı ekonomik örgütlerle kıyaslanamaz. Ekonomik örgütlere dair tavrında Washington çok daha umursamaz olma şansına sahiptir. Zira ekonomik kayıplar tazmin edilebilir. Ancak güvenlik

24. Steve Weber, "Shaping the Postwar Balance of Power: Multilateralism in NATO", *International Organization*, Cilt: 46, Sayı: 3, (1992), s. 633-680.

25. Weber, "Shaping the Postwar Balance of Power: Multilateralism in NATO", s. 633-680.

tehditleri kendini hissettirmeye başladığı andan itibaren kaptisler bir kenara bırakılır ve örgüt de asli işlevine geri döner.

TÜRKİYE'NİN NATO İLİŞKİLERİ NASIL ŞEKİLLENİR?

NATO'daki krizin Türkiye'yi etkilemediği düşünülemez. Tabii ki Türkiye ilk etkilenen ülkelerden biri oldu ve bu etki devam edecek gibi duruyor. Maalesef işi Türkiye'ye saldırmak olan ve kendini akademik analiz yapıyormuş gibi sunan birçok çevrede Türkiye'nin NATO'dan çıkarılması gerektiği gibi son derece anlamsız ve imkansız laflar edilmekte. Washington'da yerleşik ve profesyonel mesleği Türkiye karşıtlığı olan bu gruplar İttifak'tan çıkartılmak gibi bir sürecin olmadığını bile göremeyecek derecede saçma zeminlerden hareket edebiliyor. Bu zırvaları bir kenara bırakırsak yine de Türkiye ile NATO arasındaki ilişkinin krizli seyredeceğini öngörebiliriz.

Son yıllarda Türkiye özellikle iki olayla birlikte İttifak'a güvenini ciddi anlamda yitirdi: Suriye meselesi ve 15 Temmuz darbe girişimi. ABD başta olmak üzere NATO müttefikleri Türkiye'yi Suriye'de yalnız bırakmakla yetinmedi, haksız yere suçladı ve Türkiye karşıtı terör örgütlerine destek verdi. Aynı dönemde 15 Temmuz darbe girişimi geldi. Türkiye'de neredeyse herkes bu darbeye ABD parmağı şüphesine sahipken Washington ve diğer müttefiklerden darbe karşıtı ve Türkiye'ye destek niteliğinde açıklamalar gelmedi. Dahası darbe sonrası hem ABD hem de Avrupalı ülkeler FETÖ'nün üst düzey yöneticilerini teslim etmedi ve onlara güvenli liman sağladı.

Suriye konusunda sadece ABD değil Avrupalı ortakları da Türkiye'yi desteklemedi. Uçuşa yasak bölge, güvenli bölge, mülteciler, DEAŞ'la mücadele, PYD meselesi başta olmak üzere tüm kritik gündem başlıklarında Ankara müttefikleri tarafından yalnız bırakıldı. Önceleri –başta ABD olmak üzere– Batı ülkeleri Suriye ve Arap dün-

yasında demokratikleşmeyi destekleme kararı almıştı. Bu açıdan Türkiye'yi geç kalmışlıkla suçluyorlardı. Halbuki Ankara geçişin barışçıl yöntemlerle olması gerektiğini düşünüyordu. Böylesi sert bir dönüşümün beklenmedik sonuçları olabileceği ve bunların Türkiye'ye zarar verebileceği fikri ağırlık kazanmıştı. Fakat müttefikleri Ankara'yı yeterli sorumluluk almamakla suçladı. Sonra Türkiye demokratikleşme çabalarına destek olmaya başladığında bu kez de müttefikleri demokratikleşme ihtimalinden korktukları için Ankara'yı yalnız bıraktı.

Türkiye aynı anda hem DEAŞ hem de PKK saldırılarına hedef oldu. Bu sırada ABD'yle uçuşa yasak bölge ve güvenli bölge görüşmeleri yapıldı. Washington ise her konuda Ankara'yı oyalamayı seçti. PYD'nin Menbiç'e kadar yürütmesine yardımcı oldu. Bu da yetmezmiş gibi uluslararası medya Türkiye'ye DEAŞ'la mücadele etmediği suçlamasında bulunarak baskı yaptı. Hatta Türk basınındaki uzantılarını da kullanarak Ankara'nın DEAŞ'a destek verdiği propagandasını artırdı. MİT turları etrafında dönen propaganda Türkiye'yi hep savunmada kalmaya zorladı. Bu esnada Türkiye'ye 4 milyon Suriyeli mülteci sığındı. Herhangi bir siyasi ya da askeri konuda tamamen etkisiz hale gelen Avrupalı müttefikler mülteciler konusunda da anlamlı tek bir adım atmadı. Türkiye'ye sözü verilen ekonomik katkılar da hiçbir zaman yapılmadı. Türkiye bir mülteci "hapishane" sine çevrilmeye çalışıldı.

Bütün bu hikaye içerisinde Türkiye açısından NATO ve müttefiklerine dair kapsamlı dönüşüm adım adım yaşandı. Fakat 15 Temmuz darbe girişimi bu konuda en son noktayı koydu. Darbe gecesinde itibaren ABD ve Almanya başta olmak üzere Türkiye'nin hiçbir NATO müttefikleri seçilmiş hükümete destek çıkmadı. Bu tavır Türkiye'de düşmanlık olarak algılandı. FETÖ liderinin bugün hala ABD'de sorunsuzca ikamet etmesi Türkiye'de hem siyasetçileri hem de vatandaşları en çok rahatsız eden konuların başında geliyor. Öte yandan darbecilerin çok büyük bir bölümü bugün Avrupa'nın çeşitli kentlerinde ve özellikle

de Almanya'da yaşıyor. Türkiye'nin iade taleplerine hiçbir şekilde olumlu cevap verilmiyor.

Ayrıca Washington PYD'ye binlerce tır askeri yardım yapmaya devam ediyordu. PYD ABD'den aldığı güçle Türkiye'nin güney sınırını kuşatmaya çalışıyordu. Böylesi şartlar altında hiçbir ülke müttefiklerine daha fazla güvenemeyeceğini görür. 15 Temmuz darbe girişiminin hemen ardından Türkiye tüm dış politika ve güvenlik siyasetini yeniden değerlendirdi. Suriye'de çok sert sorunlar yaşadığı Rusya ve İran'la masaya oturma esnekliğini gösterdi. Bu çerçevede NATO'lu müttefiklerinin tüm engelleme çabalarına rağmen Türkiye sınırlarında Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketlerini başarıyla gerçekleştirdi. Kendi göbeğini kendi kesti. Güvenliğini NATO'yla değil Rusya'yla müzakere etti.

Türkiye ittifaklar sisteminde kendini tek bir ittifaka mahkum etmeyecek kadar tecrübe kazanmıştır. Buna binaen her ittifakın parçası olacaktır ancak hiçbir ittifaka da bağımlı kalmayacaktır.

Bu hikayeyi dinleyen herhangi birisi "Nasıl oluyor da Türkiye hala böyle bir İttifak'ın içinde yer alıyor?" diye sorabilir. Bu son derece haklı bir sorudur. Ancak Ankara'nın NATO'ya bakışı duygusal bir şekilde değerlendirilmemelidir. Türkiye müttefiklerine güvenemeyeceğini biliyor ama İttifak'ta bulunmasının kendisine güvenlik sağladığının da farkındadır. NATO hala dünyanın en etkili caydırıcı gücü olarak Ankara için imkan sunuyor, Türkiye'yi sadece düşmanlarına değil aynı zamanda dostlarına karşı da koruyor. Türkiye İttifak'ta bulunması nedeniyle Rusya için cazip bir müzakere partneri olarak görülüyor ve Rus savaş uçağını vurduğunda Moskova Ankara'ya askeri bir misillemede bulunamıyor. Mesela benzer bir davranış Gürcistan tarafından yapıldığında dünya neler olabileceğini 2009'da çok yakından görmüştür. Bir Rus savaş uçağını

düşürmenin Gürcistan gibi bir ülke için çok sert sonuçları olur. Ama Rusya Türkiye'ye karşı ekonomik ve diplomatik baskı uygulamak dışında bir adım atamamıştır. Türkiye NATO'dan böylesine bir fayda üretebiliyor. İşte bu yüzden İttifak Ankara için hala kıymetli bir araçtır.

Türkiye yıllarca NATO'nun sadık bir ortağı olarak görülmüştür. Fakat yeni dönemde Ankara'nın İttifak'ı bu şekilde araçsallaştırmasına daha fazla şahitlik edeceğiz. Türkiye'nin İttifak ile ilişkisi son derece rasyonel bir zeminde ilerliyor –tam da olması gerektiği gibi. Türkiye artık sadece sadık bir müttefik değil aynı zamanda NATO'dan fayda üreten bir aktör.

NATO kendisini yalnız bıraktığı anda Ankara Moskova ile müzakere ederek Fırat'ın batısındaki tüm terör koridorunu temizledi. Yani iki aktör arasındaki mesafe Türkiye'yi daha güvenli kıldı. Hatta dahası da oldu. Türkiye Rusya'yla müzakere edebildiği için daha önce müzakereye bir türlü yanaşmayan ABD de müzakerelere dönmek zorunda kaldı. Menbiç uzlaşısı tam da bunun sonucudur. Türkiye Rusya'yla yakınlaştıkça ABD Türkiye'ye yaklaşmak zorunda kalıyor. Türkiye kayıtsız şartsız ABD'nin yanında kalmaya devam etseydi muhtemelen ne Fırat Kalkanı ne de Zeytin Dalı hareketleri mümkün olurdu. Aynı zamanda belirtmek gerekir ki Ankara ABD ve NATO'dan tamamen kopmaz çünkü o durumda da Rusya'ya bağımlı hale gelir. Bu nedenle Ankara Washington'dan gelen yeni müzakere tekliflerini kabul etti ve şimdi Menbiç sorunu da çözülüyor. Türkiye Menbiç'te ABD'ye yaklaştıkça Rusya Tel Rıfat'ta Türkiye'ye yaklaşıyor. Menbiç'teki ABD-Türkiye modeline benzer bir modeli yakında Türkiye ve Rusya Tel Rıfat'ta uygulayacak. Türkiye bir tarafa bağımlı kalmak yerine kendisine yaklaşanla iş yapıp iki büyük güç arasındaki rekabeti kendi lehine kullanmayı beceremediği müddetçe daha güvende olacaktır.

Dolayısıyla yakın zamanda Türkiye'nin Rusya ve ABD gibi herhangi bir aktöre bağımlı hale gelmesini beklemek doğru olmaz. Aksine Ankara daha bağımsız bir dış politika arayışı

içinde mümkün olan tüm aktörlerle müzakere içine girecektir. Mesela Avrupa Birliği (AB) gerçek bir aktör olabile Türkiye bundan memnuniyet duyar ve onunla da müzakere edebilirdi. Ancak hem AB hem de üye ülkeler gerçek ve etkin birer aktör olmaktan çok uzaklar. Bu da Türkiye'nin alternatiflerini azaltıyor. Öte yandan mesela Çin gibi bir aktör siyasi ve diplomatik konularda kendini etkin bir biçimde hissettirebilse Türkiye onunla da ilişkilerini geliştirmeyi çok arzu edecektir. Ancak Çin de ekonomik alan dışında neredeyse yok gibi.

Gerçi Türkiye zaman zaman Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) iddiasını seslendiriyor. Bu çerçevede de çeşitli adımlar atıldı ve atılacak gibi. Ancak ŞİÖ yeterince etkinleşmediği müddetçe Türkiye için hala zayıf bir alternatif. Öte yandan şunu da net bir şekilde söylemek lazım: Türkiye ŞİÖ gibi bir örgütle yaklaşsa dahi bu NATO'nun alternatifi olmayacaktır. Ankara ittifaklar sisteminde kendini tek bir ittifaka mahkum etmeyecek kadar tecrübe kazanmıştır. Her ittifakın parçası olacaktır ancak hiçbir ittifaka da bağımlı kalmayacaktır. Bu açıdan Türkiye'nin NATO'daki varlığını sürdüreceği söylenebilir. Ancak İttifak tarafından kullanılan değil NATO'yu gerçekten kullanan bir Türkiye'ye herkes alışsa iyi olur.

SONUÇ

Analiz NATO konusunu üç başlık altında incelemiştir. Buna göre İttifak'ın bir kriz içinde olduğu fikri kabul edilmiş ancak bu krizin geçici ve konjonktürel bir nitelik taşıdığı iddiası seslendirilmiş ve daha önceki kriz dönemleriyle benzerlikler gösterdiği belirtilmiştir. Dolayısıyla NATO'nun yakın zamanda çökmesi gibi bir ihtimalin bulun-

madığı, hala en güçlü, en kurumsal ve en caydırıcı ittifak kurumu olduğu söylenebilir. NATO'nun içinde bulunduğu düşünülen kriz gevşek güvenlik ortamı ve Amerikan umursamazlığının bir sonucudur. Uluslararası sistem sertleştiğinde ABD başta olmak üzere tüm diğer üyelerin İttifak'ı tekrar kendileri açısından daha merkezi bir konuya haline dönüştürmeleri beklenebilir.²⁶

Türkiye'nin NATO'yla ilişkisi de bu bağlamdan bağımsız değil. Türkiye İttifak'ın krizini en sarsıcı biçimde hisseden ülkelerin başında geliyor. Suriye iç savaşı, Türkiye'ye yönelik sistematik terör saldırıları ve 15 Temmuz darbe girişimi sırasında NATO ve üye ülkelerin tavrı son derece rahatsız edici bir boyut aldığından Ankara kendisine yeni bir güvenlik ve dış politika perspektifi benimsemiştir. Buna göre Türkiye kendisini İttifak'ın sadece sadık bir müttefiki olarak görmüyor ve öyle görülmeyi de istemiyor. Aksine NATO dışı uluslararası aktörlerle de ilişkiye girdiği bir denge siyaseti benimseyip hem daha bağımsız bir uluslararası aktör olma yolunda ilerliyor hem de genişlettiği manevra alanı sayesinde kendini daha güvenli bir ülke haline getiriyor. Bu nedenle yakın zamanda Türkiye'nin NATO'yla ilişkilerinin mesafeli olarak süreceğini fakat İttifak'tan kopma ihtimalinin masada olmadığını öngörmek lazım. Fakat Ankara bu esnada mümkün olan tüm uluslararası aktörlerle ilişkisini dengeli bir tarzda sürdürecektir. Türkiye'nin bu yeni tavrı bir bağlantısızlık hareketi olarak isimlendirilemez. Aksine Türkiye yeni dönemde çoklu ittifaklar sistemi kurup otONOMİSİNİ artırmaya devam edecektir.

26. Paul Cornish, *Partnership in Crisis: The US, Europe, and the Fall and Rise of NATO*, (Chatham House Papers, Londra: 1997), s. 6.

Analiz NATO'nun son dönemde yaşadığı düşünölen krizle ilgilidir. Bu krizin NATO tarihinde benzerleri görölmüş geçici bir durum olduğu, uluslararası sistemde yapısal bir dönüşüm yaşanmadığı için İttifak'ın krizli olsa da kendini sürdürebileceği iddia edilmektedir. Türkiye'nin NATO'yla olan ilişkilerinin de bu şartlara göre belirlendiği ve belirleneceği iddiası analizde vurgulanan hususlardandır. Türkiye'nin mevcut krizden hem ilk etkilenen hem de buna ilk tutarlı reaksiyon gösteren ölkede olduğu da söylenebilir. Türkiye NATO üyeliğini korumakla beraber başka uluslararası aktörlerle de iş birliği geliştirme mantığına dayalı bir stratejiye dönüş yapmıştır. Bu yeni çoklu ittifak stratejisi Türkiye'nin farklı aktörler için daha cazip bir ortak olması sonucunu doğurmuştur. Böylece Türkiye çoklu ittifaklar sistemiyle dış politika ve güvenlik alanında daha otonom bir pozisyon elde etmiştir. Yakın ve orta vadede bu siyasetin devam edeceği beklenebilir.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org